

Je opuščanje epidemioloških ukrepov moralni hazard?

FRANE ADAM IN MARUŠA GORIŠEK
www.institut-irsa.si

V okviru ciljnega raziskovalnega projekta (CRP) z naslovom Analiza učinkovitosti obvladovanja epidemije v Sloveniji – mednarodno primerjalni in interdisciplinarni pristop, ki ga sofinancira tudi Ministrstvo za zdravje RS, se ukvarjamo s primerjalno socialno epidemiologijo ter vključitvijo »mehkih« socioloških parametrov. Postali smo pozorni na fenomen Danske, ki je s 1. februarjem ukinila skoraj vse epidemiološke (preventivne) ukrepe. Kovidpotrdilo ni več potrebno, maske niso več obvezne. Sklicujejo se na visoko precepljenost populacije (82 odstotkov) ter na prehajanje seva omikron v endemično fazo. Epidemija naj ne bi bila več družbeno nevarna ali ogrožajoča bolezen.

dr. Frane Adam,
direktor inštituta
IRSA

Maruša Gorišek,
raziskovalka
na inštitutu IRSA

Glede precepljenosti se v Sloveniji ne moremo primerjati z Dansko.

REPORTER 9 | 28. FEBRUAR 2022

Kljub temu pa je še mnogo neznan. Tudi sama epidemiološka situacija na Danskem v tem mesecu ne vliva velikega zaupanja v pravilno presojo danske vlade in dela njihove stroke. O tem smo obvestili tudi nekaj oseb, ki imajo pri nas pomembno vlogo v strokovni oz. znanstveni obravnavi epidemije. Kot vemo, je Slovenija kmalu sledila Danskem in od ponedeljka je opuščeni precej ukrepov, ki so veljali precej dolgo. Kljub temu da razumemo »pandemično utrujenost« in interese gospodarstva, pa je vprašanje, ali ne bi kazalo opuščanja ukrepov sprejemati bolj postopoma in nadzorovano (kot v Nemčiji).

O danskem eksperimentu

Vendar je ironija velika, Danska je trenutno (ob Sloveniji) država z največ novimi primeri, število umrlih narašča ali pa je na ravni, ki bi morala biti nižja. Po zadnjih podatkih je hospitaliziranih 1700 ljudi (in to narašča), vendar pa je res, da naj bi bilo v intenzivni negi le 36 obolelih. Če pogledamo v malo širšem obdobju dveh tednov, je razvidno, da se je povečala smrtnost (povprečje je 44 smrti na milijon prebivalcev). To pomeni skoraj osem na milijon. Tudi število na novo okuženih še vedno dosega astronomske številke (23. februarja več kot 27 tisoč). Nenavadno pa je, da je bilo istega dne 47 umrlih, toda na intenzivnih od-

Pravzaprav gre za eksperiment: če se bo Dansk posrečilo, potem bodo cepilci imeli prav, če ne, bo na kocko postavljen znanstveni postulat o učinkovitosti cepljenja.

delkih imajo le 36 pacientov, v bolnišnicah pa okoli 1700. Kje ljudje umirajo? Na navadnih oddelkih bolnišnic, v domovih za ostarele? Težko je priti do teh informacij, čeprav je Danska nadpovprečno razvita ne samo gospodarsko, temveč tudi kar zadeva zdravstveni sistem in meritokratski potencial glavnih strokovnjakov in znanstvenikov.

Znano je, da ni prvič, da je ta država ukinila ukrepe. To se je zgodilo že 10. septembra lani. Vendar so spričlo slabih trendov oz. povečane incidence okužb čez dva meseca (v novembru) ponovno uvedli obveznost nošnje mask in vstopa v javne prostore s kovidnim potrdilom. Ali lahko pričakujemo, da bo sprostitev še enkrat preklicana? Po našem mnenju je odgovor pritrdilen. Sama precepljenost (in pre-

bolevnost) ne more izkoreniniti epidemije koviida-19. Pravzaprav gre pri tem za eksperiment: če se bo Dansk posrečilo, potem bodo cepilci imeli prav, če ne, bo na kocko postavljen znanstveni postulat o učinkovitosti cepljenja. To je učinkovito, vendar v kombinaciji z drugimi epidemiološkimi oz. preventivnimi ukrepi. Če se te opusti, je možno, da se igramo z ognjem in se koro-

Na Danskem so s februarjem odpravili kovidne omejitve, danska premierka Mette Frederiksen je šla na pijačo s Sørenom Papom Poulsenom, šefom Konservativne ljudske stranke.

navirusa še dolgo ne bomo osvobodili. Zanesljivih in preverjenih znanstvenih spoznanj o tem nimamo.

Mimogrede še ta opazka. Še bolj je pojučno stanje na Finskem, ki sicer ne uvaja sprostitev ukrepov oziroma jih uvaja bolj postopoma (ta država je tudi najbolj uspešna v EU pri obvladovanju epidemije). Tam se povečujeta tako incidenca okuženih (novi primeri) kot tudi mortaliteta. Od 1. januarja letos do danes je bila skoraj ena tretjina vseh smrti v tej državi (701). Da se razbrati, da različica omikron le ni tako nedolžna.

Priporočava zanimiv članek – vprašanje, kakšen je odnos stroke do trenutnega dogajanja in odločitev, da je pandemije konec: <https://www.science.org/content/article/it-time-live-covid-19-some-scientists-warn-endemic-delusion>.

Če na kratko povzameva. Del stroke na globalni ravni govori o »endemic delusion« oziroma napačnem, iluzionarnem prepričanju, da je pandemije konec in da se lahko vrnemo v življenje kot v letu 2019. Kot primer take deziluzije najpogosteje navajajo Dansko. Opozarjajo, da je tak pristop nevaren z več vidikov in bi še vedno morali stremeti k ukrepom za nižanje števila okužb, ne le ho-

spitalizacij. Kot problematične navajajo predvsem možnost novih sevov, pojav dolgega koviida in nujnost zaščite ranljivih. Opozarjajo, da so hitra sproščanja pogosto posledica ekonomskih in političnih pritiskov na odločevalce ter naveličnosti javnosti (ameriški epidemiolog Duncan). Prav tako opozarjajo, da je število smrti še vedno previsoko, da bi lahko rekli, da bomo s tem živeli. Prav ta-

ko se lahko z odločitvijo o koncu pandemije prenehajo zbirati nekateri podatki, zaradi katerih bo težje reagirati. Npr. ena provinca v Kanadi je že prešla z dnevnega poročanja o številu novih primerov na tedensko poročanje. Predvsem pa opozarjajo na pomanjkanje pogovora o tem, kako lahko razmere izboljšamo dolgoročno.

O danskem eksperimentu dobivamo protivne ocene, naj navedeva nekaj primerov:

- Svetovalec danski vladi, politolog Michael Bang Peterson pravi, da je sprostitev vseh ukrepov pravilen korak, saj številke v intenzivni negi ne naraščajo, kar pomeni, da vlada ne more več upravičiti ekonomskih, ustavnih in socialnih posledic restrikcij.
- Nekateri strokovnjaki (npr. danski infektolog, ki dela na ameriški univerzi Kristian Andersen in Nobelov nagradenec Paul Krugman) opozarjajo na porast smrti na Danskem. Danski politiki in njihov inštitut za nadzor nalezljivih bolezni pravijo, da je edini merodajni kazalec število v intenzivni negi ter da gre pri teh smrtih za »smrti s kovidom in ne zaradi njega«. Tako po-

Ni povsem jasno, kdo iz slovenske stroke podpira radikalno odpravo ukrepov in kdo zagovarja bolj postopno sproščanje.

ročajo tudi danski mediji in s tem izgovorom tudi odgovarjajo strokovnjakom, ki opozarjajo na nevarnosti danske strategije.

- Kljub temu naj bi bila po danskih uradnih podatkih večina (60–70 odstotkov) hospitaliziranih zaradi kovida, ne z njim. Za smrti žal nismo dobili podatka.
- Posebej zbuja skrb zadnja poročila Mednarodne zdravstvene organizacije ter japonskih raziskav o podvariantni omikrona BA.2. Ta je v veliki meri prisotna tudi na Danskem.

Kar se tiče trenutnega trenda v smeri čredne imunosti, je zanimiv tudi podatek s Švedskega. Tam redno na vzorcu populacije ugotavljajo odstotek ljudi, ki ima protitelesa. Za obdobje od konca novembra do začetka decembra 2021 so s 95-odstotnim intervalom zaupanja ugotovili, da ima skoraj 85 odstotkov Švedov prisotna protitelesa proti kovidu (zaradi prebolelosti ali cepljenja). Kljub temu so potem visoko narasle številke okužb, sicer z manj smrtni, a vseeno. Verjetno je s prebolelostjo torej podobno kot s cepljenjem, morda ne more biti edini ukrep.

Slovenija: kovid ni več karantenska bolezen?

Danska je opuščanje ukrepov uvedla v začetku meseca, Slovenija pa tri tedne pozneje. Če sklepamo po danskih izkušnjah, nam ne bo lahko. Trenutno imamo še precej ljudi v bolnišnicah in tudi v intenzivni negi. Incidenca okužb se manjša, a je še vedno zelo velika. Smrtnost ni dramatično visoka, vendar tudi ne taka, da bi z njo mirno živeli. Je večja kot na Danskem (okoli 50 tedensko na milijon prebivalcev). Se sicer ujema s pozicijo, ki jo ima Slovenija v Evropski uniji. Spada namreč med tretjino najbolj prizadetih držav, ki imajo v skupni bilanci (dveh let) več kot 3000 umrlih na milijon prebivalcev. Vse te države so nove članice oz. iz vzhodnega dela EU (razen Estonije, Latvije in Poljske – ki pa je že blizu te meje). Tudi glede precepljenosti se ne moremo primerjati.

V zadnjih tednih imamo še slabšo epidemiološko sliko kot Danska, pa smo vendarle šli v smer, ki jo je začrtala ta skandinavska država.

ti z Dansko (zlasti kar zadeva tretji odmerki). Imamo torej v zadnjih tednih še slabšo epidemiološko sliko kot Danska, pa smo vendarle šli v smer, ki jo je začrtala ta skandinavska država. Kot rečeno, tudi njej ne kaže najbolje.

Tudi pri nas ni povsem jasno, kdo iz stroke podpira radikalno odpravo ukrepov in kdo zagovarja bolj postopno sproščanje (to se da razbrati iz novinarskega dela na spletnem portalu *24 ur* – *24. oz.*) Upamo, da dobimo zapisnik ali prepis diskusije na Brdu, v kateri je sodelovalo menda okoli 40 strokovnjakov iz biomedicine in drugih ved. Vtis je, da je na tej okrogli mizi glavno vlogo prevzel kolegi epidemiologov, njihov vodja je izjavil, da bo naslednji dan (18. 2.) konec kovida kot karantenske bolezni. Pozneje so bili nekateri bolj skeptični. Vemo, da se je dr. Logarjeva izjasnila proti temu, da so opušteni nekateri ukrepi v gostinstvu in pri velikih prireditvah. Pomisleke je izrazil dr. Jerala in nekoliko tudi dr. Ihan. Je pa postalo že dolgočasno, da stroka oz. posvetovalna skupina v nedogled ponavlja, da jih vlada ni upoštevala. Mar ni možnih drugih korakov ali izrazov nezadovoljstva? Vključno z izstopom iz skupine. Gotovo, stroka in znanost nista organizi-

rani tako, da bi bili kos zdravstveni krizi in zlasti da bi se soočili z vprašanjem, kako naprej. Kakšno bo postkovidno obdobje. Bo to vrnitev k stari normalnosti ali kaj drugega, bolj v skladu z dolgoročnejšimi scenariji družbe tveganja.

Res je, da se tudi druge države pripravljajo na izstop iz pandemičnega začaranega kroga. Mnogi menijo, da vozla ne bo treba razvozlati, da ga je treba kar presekat, pa nevarnosti ne bo več. Tak primer je tudi v Združenem kraljestvu (tu so že poleteli imeli freedom day). Ampak kovid z vsemi mutacijami ima dolgo roko in deluje latentno, ko mislimo, da je izginil, je spet tu. Poudariti velja, da sproščanje ne pomeni, da gre do vse države po isti poti. Kar je logično, saj so izhodišča v smislu restriktivnosti in obsežnosti ukrepov zelo različna. Za nekatere je sproščanje že to, da ne zahtevajo več pogoja PC, temveč dovoljujejo PCT (v Nemčiji, Avstriji in Švici to imenujejo 3G). Ponekod pa ukinjajo vse pogoje. Tu lahko spremljamo veliko razliko med Nemčijo in Združenim kraljestvom. V Nemčiji se začne sproščanje po 4. marcu, določeni ukrepi pa bodo veljali do 20. marca. Vendar ostanejo »temeljni varovalni ukrepi tudi po 20. marcu«. Kot trdijo (nemški minister za zdravstvo), epidemija še ni minila in tega niti ne moremo pričakovati.

Ali je stroka usodno razdeljena ali gre le za pluralizem mnenj?

V Veliki Britaniji menijo drugače. Zlasti predvsem veliko pozornost pbuja drastično uklanjanje ukrepov, ki presega le odpiranje storitev in ukinjanje drugih omejitev družabnega življenja in se dotika tudi zdravstvenega vidika upravljanja epidemije. Tudi v Sloveniji smo se odločili, da ne gre več za bolezen, pri kateri bi zaradi tesnih stikov morali v karanteno. Tudi testiranja bo precej manj. V Angliji so šli še korak dlje –

Res je, da se tudi druge države pripravljajo na izstop iz pandemičnega začaranega kroga. Mnogi menijo, da vozla ne bo treba razvozlati, da ga je treba kar presekat, pa nevarnosti ne bo več.

osebam, ki zbolijo za kovidom, se kar ne bo več treba izolirati. Ob tem je več britanskih znanstvenikov in zdravnikov objavilo odprto pismo (doslej se je pridružil že več kot 3700 podpisnikov), v katerem svarijo pred takšno odločitvijo. Kot navajajo, ne verjamejo, da obstaja »trdna znanstvena podlaga« za to. Skrbi jih ukrepanje ob pojavu morebitnih novih sevov, za katere ni nujno, da bodo milejši od doslej poznanih. Ukinjanje testiranja in neizo-

liranje primerov onemogoča nadziranje širjenja virusa. Kot so zapisali, je »nemožno in neprekinjeno prenašanje virusa recept za njegovo nadaljnje prilagajanje«, pri čemer je bil doslej vsak nov sev dotičnega koronavirusa ali bolj prenosljiv, ali bolj zaščiten pred imunostjo, ali pa celo oboje. Podpisani menijo, da se bo ta vzorec tudi v prihodnje ponovil. Pismo si lahko preberete na spletni strani <https://openletter.earth/openletter-from-uk-scientists-and-medics-early-end-to-englands-isolation-rules-14a731a1>.

Za konec lahko povzameva, da ne gre le za konfrontacijo ali diskomunikacijo med stroko (eksperti) in politiko oziroma vlado, temveč tudi za težavno komunikacijo znotraj stroke. Ali bo ta še kdaj poizkusila priti do soglasja? Ali pa bodo morale nastati nove diskurzivne skupine, kot je sledilnik za kovid-19, ki bi bile bolj pripravljene na dialog, pollog in nov način komuniciranja med sabo in zainteresirano javnostjo.

Četrtek je dan za Vestnik in zgodbe, ki jih piše Pomurje!

Podjetje za informacijsko Murska Sobota, d. o. o., Ulica sv. Krištofa Novaška 11, 9000 Murska Sobota

Pomurskim županjam in županom je dovolj. Financiranje zdravstva ne bi smelo biti breme občin, zato so pisali vladi, naj zagotovi dežurno zobozdravstveno službo v Pomurju.

Pomagajmo družini v stiski, v kateri oče prejema minimalno plačo, zato se s sinom težko prebijata iz meseca v mesec. Tretješolec namreč potrebuje otroško sobo.

Podjetje Radgonske gorice je kupilo pet zgradb v Jurkovičevi ulici v Gornji Radgoni, s katerimi imajo velike načrte. Med drugim načrtujejo butični hotel.

Na Vestnik se lahko naročite po telefonu **02 535 14 10** ali po elektronski pošti narocniska@vestnik.si